

هنرهای تزئینی و پدیده‌های شگرف گچ‌بری در معماری ایران

حسین ژمرشیدی^۱

^۱ دانشیار و عضو هیئت علمی دانشگاه شهید رجایی

تاریخ پذیرش: ۹۲/۷/۱۶

تاریخ دریافت: ۹۲/۴/۱۲

چکیده

معماری ایران از تاریخ، حکمت، اصول و بویژه پدیده‌های شگرف هنرهای معنوی سخن می‌گوید. این معماری در ادوار اسلامی، رشد فراوانی - در تمام شئون با هنرهای وابسته مانند هنر گچ‌بری - داشته است. در مجموع هنرهای وابسته به معماری ایران، بخصوص پدیده گچ‌بری‌های بسیار باقاعده، زینت بخش داخلی بناها بوده و در برخی موارد سبب زیباسازی نماهای مسکونی بیرونی و اندرونی، هم‌چون منازل دوره قاجاریه در کاشان و دیگر مناطق شده است. این هنر نقوش گوناگون اسلیمی، ختایی، پیچک‌های افشان و بسیاری دیگر از انواع «هفت قلم خط و شاخه‌های آن را برای معماری ایرانی و اسلامی به ارمغان آورده است. این بررسی براساس روش توصیفی - تحلیلی تاریخی به ثمر رسیده است. اطلاعات از مطالعات کتابخانه‌ای و مشاهده و تجارب میدانی نیز حاصل شده است. نتیجه این که از هنر بدیع گچ‌بری می‌توان هم برای زیباسازی آثار اسلامی امروزی و هم بناهای مسکونی و غیره بهره فراوان برد. به طور خلاصه، هنر گچ‌بری با تلفیق آینه‌کاری شاخه دیگری از این هنر را به وجود آورد و در مجموع، دو هنر آینه‌کاری و گچ‌بری به شکل گود و برجسته و در مواردی با آینه الوان، فلسفه و حکمت و آفری از جذابیت زیبایی و زیباشناسی را برای آثار معماری ایرانی و اسلامی به ارمغان آورده است.

واژگان کلیدی: نقش‌مايه‌های دوره سلجوقی، مینو‌تکاری، گچ‌بری منقوش، تنگ‌بری، مجسمه ملانک گچی.

decorative arts and incredible phenomena of plaster works (Stucco) in Architectural

Hossein Zomarshidi

Associate Professor and Faculty Member, Shahid Rajaei University

Abstract

Iranian architecture speaks about history, wisdom, principles and incredible phenomena of spiritual arts. This architecture has had a great growth in Islamic ages in all aspects of with affiliated arts including art of plaster works. In total, the arts affiliated with the Iranian architecture, in particular the phenomenon of plaster works has been very regular, and decorating the inner part of units. In some cases, it has caused the beautification of the outer and inner housing faces such as houses at Qajar period in Kashan and other regions. This art has brought about the various images of Eslimi, Khatayea, scattered ivy and many other types of seven pens of script and its branches for Iranian and Islamic architecture. The result is that the innovative art of plaster work can be used both for beautification of today's Islamic works and also the residential units . In summary , the art of plaster works with the combination of mirror works ,has created another branch of this art . In total , the two arts of mirror work and plaster work in form of deep and highlighted and in some cases with colored mirrors , has given rise to a great philosophy and wisdom of beauty and aesthetic attraction for the works of Iranian and Islamic architecture. This study has been conducted based on historical analytical -descriptive method . The information has been obtained from the library studies and field observations and experiences.

Keywords: Motifs of Saljuk's Age, Paradise Drawing, Illustrated Plaster Works, Vase Cutting, Plaster Angles Statues.

فهرست منابع و مراجع

- اوکین، برنارد (۱۳۸۶)، **معماری تیموری در خراسان**، بنیاد پژوهش‌های اسلامی آستان قدس رضوی، تهران.
- اولک گرابر و ... (۱۳۸۹)، **معماری اسلامی**، پژوهشکده فرهنگ و هنر اسلامی، تهران.
- جی گلدک و سومی هیراموتو گلدک (۱۳۵۳)، **سیری در هنرهای دستی ایران**، بانک ملی ایران، تهران.
- حاتم، غلامعلی (۱۳۷۹)، **معماری اسلامی ایران دوره سلجوقیان**، جهاد دانشگاهی (ماجد)، تهران.
- دانشدوست، یعقوب (۱۳۶۰) «ریاض شرف»، **مجله اثر**، ش ۵، تهران، سازمان ملی حفاظت آثار باستانی.
- دونالد، ویلبر و لینرا، گلمیک (۱۳۷۴)، **معماری تیموری در ایران و تور**، انتشارات میراث فرهنگی کشور، تهران.
- رفیعی مهرآبادی، ابوالقاسم (۱۳۵۲)، **آثار ملی اصفهان**، انجمن آثار ملی، تهران.
- زمرشیدی، حسین (۱۳۹۰)، **معماری ایران، مصالح‌شناسی سنتی**، انتشارات زمرد، تهران.
- _____ (۱۳۸۴)، «اندود ساروج و هنر ساروج‌بری در حمام‌های قدیمی»، **همایش حمام در فرهنگ ایرانی**، سازمان میراث فرهنگی، تهران.
- سلطان‌زاده، حسین (۱۳۷۱)، **فضاهای ورودی خانه‌های تهران قدیم**، دفتر پژوهش‌های فرهنگی، تهران.
- شیلا، بلد (۱۳۸۷)، **معماری ایلخانی در نطنز**، انتشارات فرهنگستان هنر جمهوری اسلامی ایران، تهران.
- صابر مقدم، فرامرز (۱۳۸۳)، **مجموعه معماری آرامگاهی مزار شیخ احمد جام**، نشر سنبله، تهران.
- کیانی، محمدیوسف (۱۳۶۰)، **معماری ایران**، دوره اسلامی، سازمان میراث فرهنگی کشور، تهران.
- _____ (۱۳۷۴)، **تاریخ هنر و معماری ایران در دوره اسلامی**، تهران: انتشارات سمت.
- _____ (۱۳۹۰)، **تزئینات وابسته به معماری ایران دوره اسلامی**، سازمان میراث فرهنگی کشور، تهران
- مرکز توسعه صادرات ایران (۱۳۷۷)، **مسجد حضرت ابراهیم (ع)**، میقات، تهران.
- گرایشمن، رمان (۱۳۵۰)، **هنر ایران**، بنگاه ترجمه و نشر کتاب، تهران.
- لیاف خانگی، رجبعلی (۱۳۷۸)، **میراث فرهنگی خراسان**، سازمان میراث فرهنگی، تهران.
- مؤلفان (۱۳۵۳)، **بارگاه رضوی**، مؤسسه آسیایی، تهران.
- محمودی ازناوه، سعید (۱۳۷۸)، **کاشان مروارید کویر**، انتشارات یساولی، تهران.
- مخلصی، محمدعلی (۱۳۶۹)، **جغرافیای تاریخی سلطانیه**، ناشر مؤلف، تهران.
- مصطفوی، محمدتقی (۱۳۴۳)، **اقلیم پارس**، انجمن مفاخر ملی، تهران.
- مقری، علی اصغر (۱۳۵۹)، **بناهای تاریخی خراسان**، انتشارات اداره کل فرهنگ خراسان، تهران.
- یساولی، جواد (۱۳۷۵)، **ایران سرزمین افسانه‌ای**؛ گزیده‌ای از آثار عکاسان ایرانی، فرهنگسرای یساولی، تهران
- یساولی، جواد (۱۳۷۷)، **کتاب مهر ایران**، نشر فرهنگسرای یساولی، چاپ اول، تهران.
- هنرفر، لطف الله (۱۳۴۴)، **گنجینه تاریخی اصفهانی**، ناشر مؤلف، تهران.